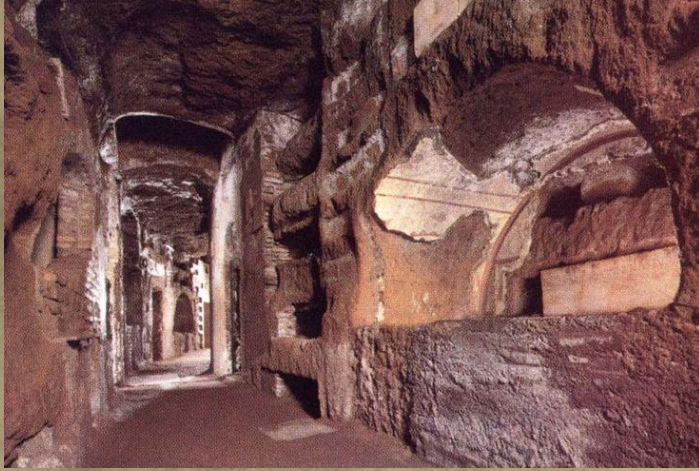

Antik Çağda Ölü Gömme Gelenekleri

Bu sunum vermekte olduğum Antik Çağda Ölü Gömme Gelenekleri dersinde kullanılması için eğitim amaçlı hazırlanmıştır. Sunumda kullanılan materyaller telif hakkına sahip olup eğitim amaçlı olarak kullanımı uluslararası kanunlara göre serbesttir. Başka bir amaçla kullanılması için telif hakkına sahip kişilerden izin alınması gerekmektedir.

Katakomp: Labirent gibi karmaşık geçit ve galerilerden oluşan yer altı mezarlığı.

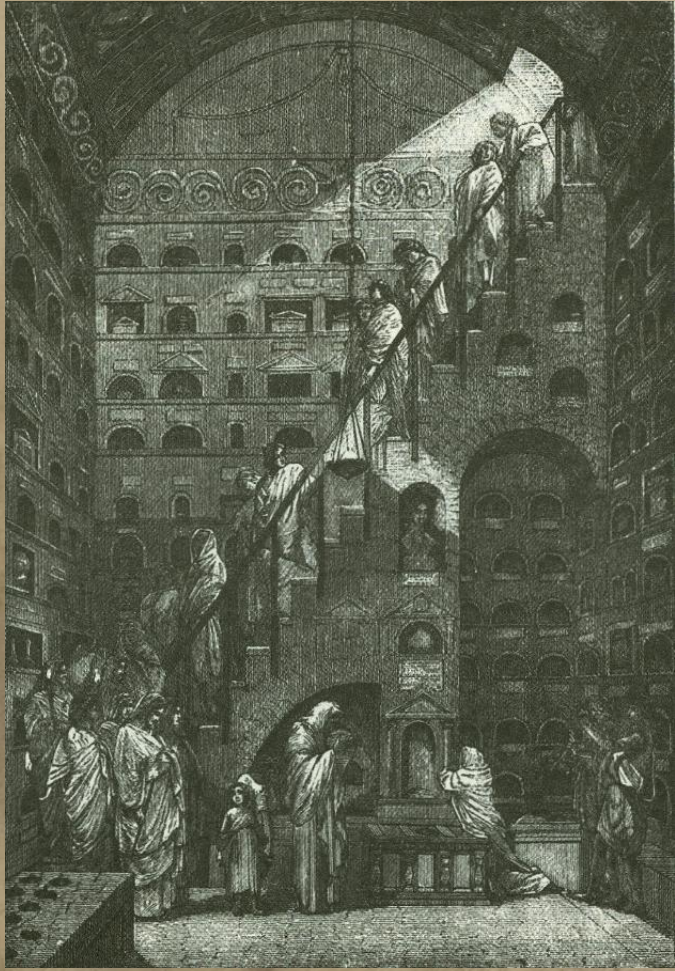
Tabutların duvarlardaki oluklara yerleştirildiği katakomplarda aile mezarları, şapeller ve oda mezarları bulunabilir; ayrıca çok katlı örnekleri de vardır.

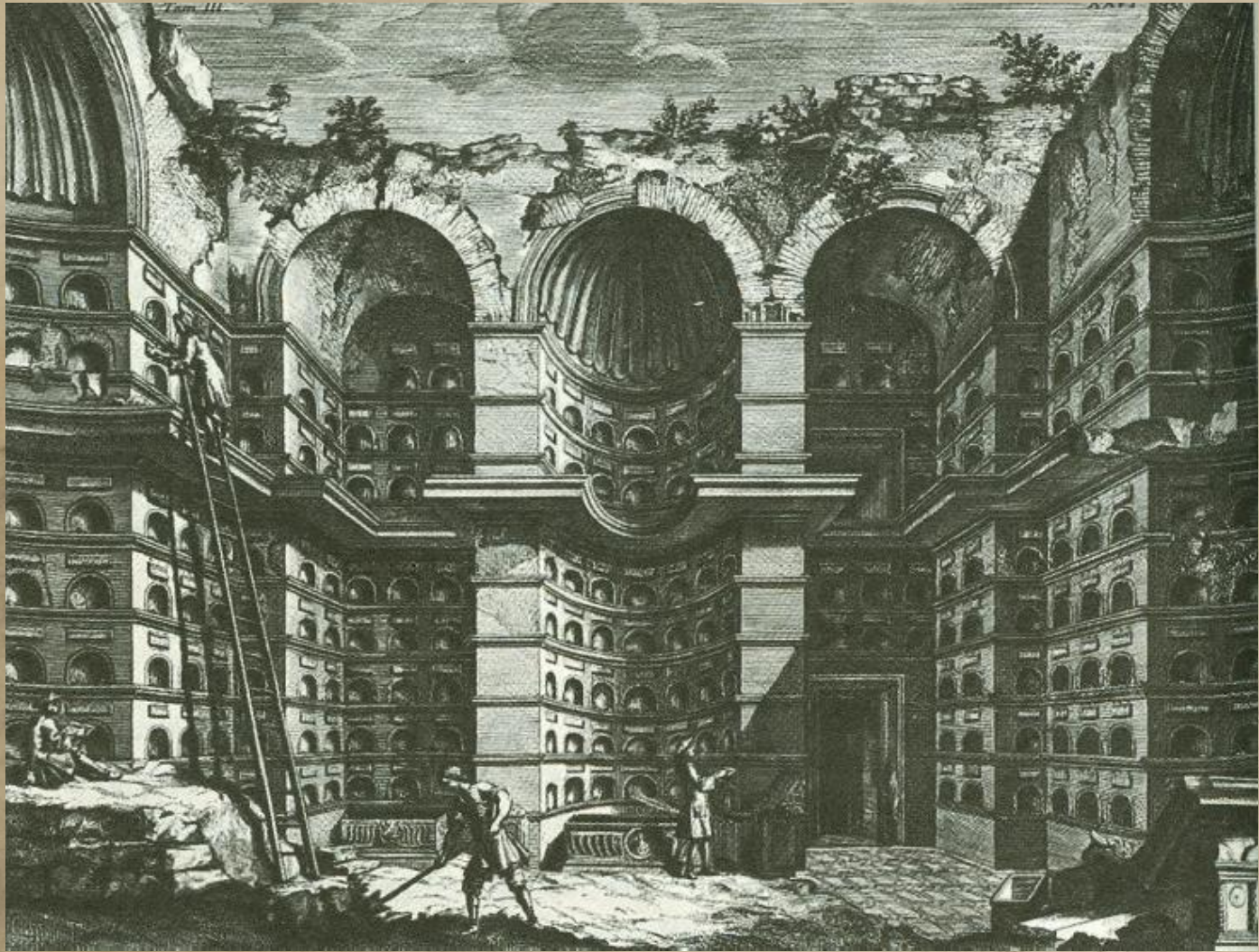

❖ **Columbaria:** Latince kuş evi anlamına gelir. Ölü küllerinin saklandığı kavanoz biçimli kapları (urne) koymaya yarayan nişlerin bulunduğu bir toplu mezar odası veya yapısına verilen isimdir.

- ❖ **Lahitler üzerlerindeki stil, teknik ve anlatım kompozisyonu, dizayn ve figürlü sahneler, Roma sanatının bu konudaki önemli özelliklerini ortaya koymaktadır. Lahitler zaman içinde her konuda değişim geçirmişler ve Hıristiyanlığın geliştiği, döneme kadar gelişimlerini sürdürmüşlerdir.**
- ❖ **Lahitlerin Roma dünyasında ticarete konu olan malzemeler oldukları bilinmekte ve Anadolu'da yapımı tamamlanmış olanların İtalya gibi önemli pek çok Roma merkezinde alıcı buldukları bilinmektedir.**

❖ Roma Döneminde görülen mezar çeşitliliğine, mezarların süslemesinde görülen farklılıklar da eklenince, mezarlara verilen önem de ortaya çıkmaktadır. Mezar süslemesinde kullanılan ilginç unsurlardan biri de, boğalar, çok iri av köpekleri, panter ve leoparlar, çeşitli boyutlarda zürafalar hatta kediler gibi hayvanların protom ve heykellerinin kullanılmasıdır. Romalılar, bunları kullanarak mezarlarını hem güzelleştirdiklerine, hem de kötülüklerden koruduklarına inanmışlardır.

Roma Dönemi Mezar Yazıtları

❖ Roma inanisında ölüm ve mezarlar ile bunlara bağlı olarak gelişim gösteren mezar taşları (steller), önemli bir yere sahiptir. İnsanoğlu hiçbir zaman ölümle yok olup gitmeyi kabullenememiş, mutlaka bir gün dünyaya yeniden gelebileceğini düşünerek, dünyadaki varlığını sürdüreceğ mezarları inşa etmiş ve bunların başına mezar taşları dikmiştir. Bu temel anlayış farklı kültürlerde farklı geleneklere dönüşmüştür. Saygı duyulan, ölmüş ata'nın dünyada koruyuculuğu hissetmek için “ata kültü” oluşmuştur. Ölen ana-baba başta olmak üzere, sevilen kişilerden kopmamak ve onların hatırasını canlı tutmak için, kutsal günler oluşturulmuş ve mezarlarda onları hatırlatacak yazıtlı ve resimli mezar taşları dikilmiştir.

❖ **Mitolojiye göre yaşamın sırrı doğum tanrı ve tanrıçalarının elindedir. Nasıl kışın gelmesiyle doğa ölmekte, ağaçlar yaprak döküp kurumakta ise, ölüm de insanları bu dünyadan alıp gitmektedir. Ancak ölen doğa baharla birlikte yeniden doğmakta, tekrar can bulmakta ise, insanların da ölümden sonra yeniden can bulması gerektiği düşüncesi, insanoğlunu öbür dünya inanışına yönlendirmiştir.**

❖ **Ölümden bir geri dönüşün olması gerektiği düşüncesi, insanın yeniden doğması gerektiği şeklinde yorumlanmış ve bu dünyaya yeniden geleceği yer olarak da, ana rahminin sembolik karşılığı olan mezar kabul edilmiştir. Bu yüzden bazı gömüler “hocker” tarzda mezara yerleştirilmiştir. Birçok kültürde korkutucu olan ölümün yerine, yeniden doğuşu temsil eden “bir mezara sahip olamama” düşüncesi hakim duruma gelmiştir. Eğer dünyada bir mezara sahip değilseniz, ruh tekrar dünyaya gelebilmek için mezardan açılan geri dönüş yolunu bulamayacak ve yeniden dünyaya gelemeyecektir.**

❖ Birçok kültürde, ölüm ve ötesi hakkındaki düşünceler ruhun ölümsüzlüğünde düğümlenmiş ise de, Roma'nın Epikürcü düşüncesinde, ruhun ölümsüzlüğüne inanılmamış, ve öbür dünyaya yer verilmemiştir. Stoacılar da ise, ölüm sonrası ile ilgili inançlar din içerisine alınmamış; ölümün sonsuz bir uyku olduğu ve yokluğa geçiş olduğu kabul edilmiştir.

❖ Roma'da ölüm sonrasıyla ilgili, genel bir dini inanış ve felsefi görüş olmamasına karşın, mezarın sonsuzluğu ve mezardaki ruhun her zaman huzurlu bir ortam içerisinde olmasına büyük önem verilmiştir. Bu huzur, ölü'nün mezar içerisinde evindeymiş gibi rahatça yatağına uzanmış, dünyada iken kullandığı eşyalar ve sevdiği kişilerle birlikte gösterilerek tanımlanmıştır. Kader tanrıçaları moiralar, kişinin sonsuzluktaki yolunu belirlemekte, ölüm sonrası gelen hiçlik, monotonluktan kurtarılmaktadır. Birçok çocuk mezarında karşılaşılan “uyuyan putto (kanatsız eros) figürü” ölüm (Thanatos) ile uyku (Hypnos) arasındaki yoğun benzerliği ortaya koymaktadır

❖ Roma mezar stelleri ve lahitleri üzerinde karşılaşılan denizde gemi içerisinde ve ya ormanda at üzerinde yahut araba içerisinde seyahat eder gösterilen kişiler, ölmüş kişilerin dünya hayatında iken yaptıkları mutlu yolculukları simgelemektedir. Bu yolculuğun sonunda varılan mekan ölümdür. Ölümün, yorucu bir yaşam yolculuğu sonucu ulaşılan huzurlu sonsuz bir ortam olduğunu düşünmek, insanı rahatlatmakta ve ona mutluluk vermektedir. Bu yüzden çeşitli çilelerle ve sıkıntılarla dolu dünya hayatı, kısa bir yolculuk olarak kabul edilmiştir. Özellikle bazı lahitler üzerinde karşılaşılan at arabalı yarış sahneleri, yarış pistinde yedi tur attıktan sonra bitmeleriyle, sonu gelen dünya hayatını simgelemektedir. Roma düşüncesinde yaşam yedi evreden (ana rahmindeki yaşam, doğum, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, yaşlılık) oluşmuştur.

❖ Roma'da 13 Şubat ile 21 Şubat arası, "Ölüler Şenliği" olarak kutlanırdı. Bu günlerde nekropoller ziyaret edilir ve mezarlara çeşitli hediyeler ve adaklar bırakılırdı. Ölüm bir yerde toprak ana'ya dönüş ve onunla bütünleşmedir, bu yüzden mezarlara sunulan yiyecekler ve akıtılan içki ve kanlar, sunulan heykelcikler ve diğer eşyalar ata kültü ile ilgili dinsel ritüellerdir. Yeniden dünyaya gelme sırasında bu eşyaların ait oldukları ruhlara yol gösterici olacağına inanılmıştır. Kendisi de ölen ve Delphi'de mezarı bulunan Dionysos (Bakkhus) ve özellikle M.S. 2. Yüzyılda Mısır'dan Anadolu'ya getirilen Dionysos'la benzer özellikler içeren Osiris (Serapis) kültleri, Roma dünyasında yaygın düşünce sistemlerini oluşturmuşlardır. Bir mezar taşı üzerinde yer alan "Dionysos tarafından kendisine arkadaşlık etmesi için (yer altına) kaçırıldı" yazıtı, dinsel düzenle ilgili önemli ipuçları vermektedir.

❖ **Dünyadaki yaşamın, onurlu ve erdemli sürdürülmesi, başarılan önemli işler, insan ilişkilerinde varılan güzellikler, insanın ve insan ruhunun bu dünya hayatında kazanacağı huzurun özünü oluşturmaktadır. İnanışa göre ölen kişinin, yaşadığı sürede çevresindekiler tarafından “iyi insan” olarak adlandırılması, öldükten sonra da ruhunun huzur içerisinde olmasını sağlayacaktır. Bu yüzden Romalılar, bu dünyaya fazlaca önem vermişlerdir.**

❖ Roma mitolojisinde, masumların ve çocukların “Araf”a (Hades kapısına); iyilerin cennete (Elysia Bahçelerine), kötülerin cehenneme (Purgatorium’a) gitmesi, dünyadaki yaşam sonrası gelen ölüm sonrası, bir ilahi ceza veya ödülün beklenmesi olarak ifade edilmiştir. Ancak bu mitolojik olgular, Roma mezar stelleri üzerindeki betimlemelerde fazla yer almamıştır. Çoğunlukla da bu durumdan ya habersizlerdi; yahut da, farklı inanışlara sahiplerdi. Dolayısıyla, Roma mezar taşları üzerinde, hayatında işlediği suçlar yüzünden öbür dünyada ceza çekmeyi bekleyen ve bu yüzden korku duyan figürler işlenmemiştir.

❖ Roma imparatorluğu ölü gömme gelenekleri içerisinde yer alan mezar tipleri her yerde standart bir görünüm yansıtmaz. Latin kökenliler ölülerini, kremasyonla urneler içine, aileler için hazırlanmış anıt mezarlara, eğer maddi durumları iyi değilse, yeraltında hazırlanmış katakomplardaki (mezar odaları) nişlerin içerisine yerleştirmişlerdir. Etrüsk kökenliler ise, mezarlarını yeraltına gizlenmiş odalar şeklinde düzenlemişler ve lahitler içerisine inhumasyon gömü yapmışlardır. Roma Dönemi Anadolu'sunda ise, kaya mezarları, tümülüsler, lahitler, yer altı mezar odaları, anıt mezarlar, pithos içerisine inhumasyon ve kremasyon gömü tipleriyle karşılaşılmaktadır.

Roma dönemi mezar yazıtları da bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Roma Dönemi mezar yazıtlarında genel olarak şu konulara rastlanmaktadır:

- 1. Mezar ve arsasının (mülkün) sonsuza dek aile içinde kalacağı ve yabancıların kullanımına yasak olduğu ifade edilmiştir.**
- 2. Mezara yabancıların herhangi bir zarar vermesi yasaklanmıştır. Mezara zarar verenler lanetlenmiş ve ödeyecekleri cezalar belirtilmiştir.**
- 3. Mezar bölgesine bir yabancıнын gömülmesi kesinlikle yasaklanmıştır.**
- 4. Mezarın kullanımı ve mezara giriş, sadece ismi yazıtta belirtilen özel kişiler tarafından yapılacaktır. Bunların dışındakilere mezar yasaklanmıştır.**

Ayrıca mezar sahibi kişinin soyu, baba adı, vatandaşı olduğu kentin adı, eğer ölen kişi asker ise, bağlı olduğu lejyon, katıldığı seferler ve başarıları, kazandığı zaferler, ölüm tarihi ve yaşı gibi önemli ayrıntılara da yer verilmiştir. Mezarı yaptıran kişi veya kurumun gelir düzeyine göre, mezar sahibi-sahibesi ile ilgili kabartma, çizgi resim ve heykel gibi bazı ayrıntılara da yer verilmiştir.

Roma Dönemi Mezar Yazıtı Örnekleri

- ❖ İtalya-Pompei, “Laternia Januaria, kireç yakıcısı (usta), 45 yıl yaşadı”. Yazıtında başta kişinin adına ve meslek koluna yer verilmiştir. Meslek kolu onun bir köle olduğunu göstermektedir. Januaria, Ocak ayında doğan anlamındadır.
- ❖ Lydia-Anineta, “Sostratos ve Attalos ve onların henüz hayatta olan anneleri Syntykhe’nin mezarıdır”. Adı geçen kişilerin mezarı ölmeden önce yaptırdıkları anlaşılıyor.
- ❖ Fransa- Lyon, “Aramızdan ayrılanların ruhlarına (ithaf edilmiştir). Sadece 18 yıl, 9 ay, 5 gün yaşayan Masum genç kız, Blandinia Martiola’nın ebedi anısına. Sequanialı sıvacı Pompeius Catussa, kendisiyle 5 yıl, 6 ay ve 18 gün birlikte yaşayan karısı için bu mezarı ölmeden önce inşa ettirdi...”.

- ❖ İonia-Smyrna, “33 yaşında ölen, Hieron oğlu, Kibyra’lı Menophilos (burada yatıyor)”.
- ❖ Galatia-Katrancı Köyü, “165 yılında (M.S.140) ölen ve boule (meclis) tarafından defalarca onurlandırılan Basileus oğlu Bromios’un (mezarıdır). Vasilerim her otuz günde bir, yanan bir kandili adak olarak (mezarıma) bıraksınlar. Bunu yapmazlarsa, lanetlensinler”.
- ❖ İtalya-Beneventum, “Publius Marcius Philodamus, Publius’un azatlı kölesi, sıvacı, (bu mezarı) kendisi ve ailesi için inşa etmiştir. Jacunda, (o’nun) en büyük aşkı burada yatmaktadır”.

- ❖ İonia-Symrna, “20 yıl yaşayıp ölen, Bithynia’nın Nikaia (İznik) şehrinden Arkhelaos oğlu, öğrenci, Agathokles (bu mezarda yatıyor). Bu mezara zarar veren kişi, şehre 500 denar ceza ödeyecektir”.
- ❖ Pisidia-Eriza, “Eğer biri bu mezara bir haksızlık ederse, öfkeli Pisidia Tanrılarına çatsın (gazabına uğrasın)”.
- ❖ Lydia-Saittai (Borlu, Uluköy), “319 yılının (Sulla Era’sına göre, M.S.234/5 yılı) Hiyperbertaios ayının 8’inde, babası Sosias ve annesi Paula oğulları Artemidoros’u saygıyla andılar. Eğer bir kimse stele (mezara) zarar verirse, tanrıların gazabına uğrasın”.

- ❖ **İtalya-Ostia, “aramızdan ayrılanların ruhlarına. Gaius Calpenius Hermes bunu kendisi ve ailesi ve azat ettiği kadın ve erkek köleleri ve onların varisleri, ve karısı Antistia Coetenis için yaptırdı. Bu gömü yeri (mezar) başka bir ailenin varisine verilmeyecektir. Hermes, girişin sağına bir oda yaptırdı; dışarıdaki kaldırımın üzerine bir lahit yerleştirdi ve girişin solundaki duvara, urneler ve ostothekler için nişler açtırdı”.**
- ❖ **İtalya-Roma, “Aramızdan ayrılanların ruhlarına. Gaius Tullius Hesper bu mezarı, kendisi için yaptırdı ve onun kemikleri buraya yerleştirilecektir. Eğer herhangi biri onlara zarar verir veya yerlerini değiştirirse, onun uzun zaman vücut acılarıyla yaşamasını ve öldüğünde yer altı tanrıları tarafından kabul edilmemesini diliyorum”.**

- ❖ **Paphlagonia-Sinope, “T. Puficius Rufus 75 yıl (yaşadı). Bu lahdin içine eğer birisi başka bir ceset koyarsa, kendisi mezarsız kalıp, köpeklere ve kuşlara yem olsun”.**
- ❖ **İtalya-Aquileia, “Marcus Vocisius Crescens; Marcus’un azatlı kölesi. Bunu henüz hayatta iken, kendisi ve çok sevdiği eşi, Vocusia Venera ve oğlu 3. Praetoria Cohortu’nda (Şehir Muhafızları Birliği) görevli, 18 yaş 3 ay ve 18 günlük Petronius Vocusianus için yaptırdı. Eğer herhangi birisi bu muhafazayı satmaya, almaya ve ya kırmaya kalkışırsa, Aquileia Belediyesine, 20000 sestertius ceza ödeyecek. İhbar eden bunun 4/1 ini alacaktır”.**

❖ **Ravenna-İtalya, “Parthia kökenli ve doğduğunda hür olan, gençliğinde esir edildikten sonra, Roma’ya köle olarak satılan, Gaius Julius Mygdonius (burada yatmaktadır). Talihin yardımıyla Roma vatandaşı olduğumda, 50 yaşına ulaşacağım gün için bir yuva yumurtası (mezarı, kuş yuvası içindeki yumurtaya benzetiyor) hazırladım. O günden sonra yaşlılığım ulaştım. Şimdi ey taş (mezar) beni mutlulukla kabul et ve ben de bu hayatın tasalarından kurtulayım.**

❖ **İtalya-Roma, “Ailemin sevgisiyle yaşadım ve yaşamı bakire olarak terk ettim. Küller halinde burada yatıyorum, bu küller de toprak. Ama toprak bir tanrıça ise, ben ölmedim, tanrıçayım. Yalvarıyorum sana yabancı, rahatsız etme kemiklerimi. Ben Mus, 13 yıl yaşadım”.**

❖ **Bithynia-Nikomedia (İzmit), “Ey yolcular, siz beni bir ceset olarak görüyorsunuz. Benim adım Apollonis’ti, vatanım ise, Apameia, (Afyon, Dinar). Ama kader tanrıçaları tarafından örülen kader ağları, beni buraya, Nikomedia toprağına yatırdı. Atletizm yarışmalarında 8 kez kazandım ama 9. boks maçında, kaderimin hazırladığı sonu buldum. Ey Sen, yolcu, şimdi gül eğlen, ama bil ki (ama hiç unutma ki) sen de öleceksin. Karısı Alexandria, bu anıtı onun anısına, onun bıraktığı parayla yaptırdı. Eğer herhangi birisi bu mezarı bozmaya kalkışırsa, hazineye 2500 denar ödeyecektir”.**

❖ İtalya-Roma, “Burada sessizce yatan çocuk Optatus’tur. Küllerinin menekşelere ve güllere dönüşmesi için ve artık annesi olan toprağın, hayatta hiç kimsenin üzerinde yük olmayan bu çocuğun, (bir yatak) üzerinde hafifce uzanması için dua edeceğim”.

❖ İtalya-Roma, “Aramızdan ayrılanların ruhlarına. Titus Flavius Martialis burada yatmaktadır. (Hayatta iken) ne yediysem ve ne içtiysem burada benimle beraber, lakin ardımda bıraktığım diğer şeyler, sonsuza dek gitti artık”.

❖ İtalya-Roma, “Aramızdan (sessizce) ayrılıp (gidenlerin) ruhlarına. Cerellia Fortuna, sevgili karısı, onunla kırk sene (hiç) şikayet etmeden yaşayan için, Marcus Antonius Encolpus bunu (mezarı) yaptırdı.

Bu yazıyı okumadan geçme, ey yolcu !

Ama önce dur, dinle, öğren, sonra yoluna devam et.

Hades’te tekne falan yok, ne de kayıkçı Kharon,

Ne bakıcı Aeakus, ne de Kerberos köpeği,

Aşağıda bulunan bütün biz ölüler,

Sadece kemik ve kül olduk, başka hiç birşey değil,

Sana doğruyu söylüyorum ey yolcu !

Şimdi (yeniden) yoluna devam et.

Ölü olsam bile, sana düşük çeneli görünmeyeyim.

.....”.